

IBN ARABI

CARTEA
ÎNȚELEPCIUNII

(FUSUS AL-HIKAM)

Cuvânt-înainte:
TEODORU GHIONDEA

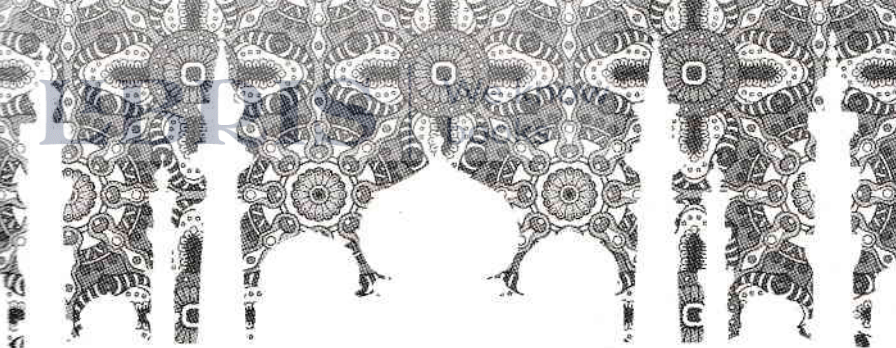
Traducere din limba arabă și note:
TITUS BURCKHARDT

Traducere din limba franceză:
ILIE ILIESCU

EDITURA HERALD
București, 2023

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte</i>	5
<i>Ibn Arabî: viața și opera</i>	29
<i>Schiță biografică</i>	39
CARTEA ÎNȚELEPCIUNII	
Despre Înțelepciunea Divină în Cuvântul lui Adam	45
Despre Înțelepciunea Inspirației divine în Cuvântul lui Set	64
Despre Înțelepciunea Transcendenței în Cuvântul lui Noe	84
Despre Înțelepciunea Sfântă în Cuvântul lui Enoh (Idrîs)	89
Despre Înțelepciunea Iubirii înflăcărare în Cuvântul lui Avraam	96
Despre Înțelepciunea Adevărului în Cuvântul lui Isaac	106
Despre Înalta Înțelepciune în Cuvântul lui Ismael	121
Despre Înțelepciunea luminoasă în Cuvântul lui Iosif	126
Despre Înțelepciunea Profetiei în Cuvântul lui Isus (‘Issā)	140
Despre Înțelepciunea Beatitudinii milostive în Cuvântul lui Solomon	164
Despre Înțelepciunea Sublimă în Cuvântul lui Moise	185
Despre Înțelepciunea Singularității în Cuvântul lui Muhammad	216
<i>Glosar de termeni arabi</i>	244
<i>Bibliografie selectivă</i>	266

Ibn Arabi: viața și opera

Inima mea poate fi orice: o pașiște pentru gazele, o mănăstire pentru călugări creștini, un templu pentru idoli, Ka'ba pelerinului, tablele Torei și cartea Coranului. Eu cred în religia dragostei, oriunde s-ar îndrepta caravanele sale, căci dragostea este religia și credința mea.

Ibn Arabi

Cel mai mare mistic musulman al tuturor timpurilor, 'Abū-Bakr Muhyi al-Dīn Muhammad bin 'Alī bin al-Arabī (numit Ibn Arabī, fără articolul hotărât *al* pentru a putea fi deosebit de omonimul său 'Abū-Bakr bin al-Arabī, Ibn al-Arabī, născut în Sevilla în anul 1076), supranumit *al-Shaykh al-'Akbar* (Marele Șeic, nume tradus în latina medievală cu Doctor Maximus) și *al-Kibrīt al-'Ahmar* (Sulful Roșu), s-a născut pe data 7 august 1165 la Murcia, în Andaluzia, într-o familie descendentă din Hātīm al-Tā'ī.

Tatăl său, un mare erudit, era vizir al lui Muhammad bin Mardanish, conducătorul cetății Murcia. În 1173, după înfrângerea lui Muhammad bin Mardanish și ocuparea cetății Murcia de către armata distastiei almohade (*al-muwahhidūna*, 1130-1269, cu capitala la Marrakech), familia sa se mută la Sevilla, unde Ibn Arabī, în vârstă de opt ani, își începe studiile. Învăță Coranul, exegeza coranică, tradiția profetică, gramatica arabă, jurisprudența islamică și retorica. După terminarea studiilor, va lucra pe post de *kātib* (secretar) pe lângă diverși guvernatori ai Seviliei.

În adolescență, pe când petrecea într-o noapte cu prietenii săi la Sevilla, a auzit o voce misterioasă care i-a șoptit: „O, Muhammad, nu pentru așa ceva ai fost tu creat!” Consternat, se retrage într-un cimitir – după o veche practică sufită – și acolo, preț de câteva zile, postește, se roagă și meditează, în căutarea unor răspunsuri care nu întârzie să apară sub forma unei triple viziuni în care se întâlnește și primește unele învățături de la Moise, Isus și Muhammad. Aceste învățături îl ajută să-și găsească propria cale spirituală, căreia i se va dedica, de acum înainte, tot restul vieții. În ceea ce-i privește pe cei trei – Moise, Isus și Muhammad – Ibn Arabī consideră că ei au adus omenirii același mesaj, aceeași religie a dragostei, de la Unicul Dumnezeu:

„Nu există cunoaștere în afară de cea luată de la Dumnezeu, căci doar El este Cunoșcător.. între profeți, în ciuda numărului lor mare și a răstimpurilor mari care-i despart, nu există nici cea mai mică dezbinare în

ceea ce privește cunoașterea lui Dumnezeu, fiindcă toți de la Dumnezeu au luat-o”.

Această viziune a lui Ibn Arabī nu este unică. Toată viața sa, după propriile mărturisiri, va primi multe iluminări – în *mundus imaginalis* – de acest fel în care Dumnezeu I se descoperă pe Sine, profetul Muhammad îi dă sfaturi, iar misteriosul Khidr – cel care, în Coran, îl însoțește pe Moise în călătoria sa inițiativă – îi acordă învestitura.

În 1179, după primele sale viziuni mistice, tatăl său îl duce la celebrul Ibn Rushd (Averroes; n. Cordoba, 1126 – m. Marrakech, 1198), pe atunci cadiv al Cordobei, care rămâne uimit de înțelepciunea sa.

După această dată, el începe să-i frecventeze asiduu pe maeștrii spirituali din Andaluzia acelor vremuri: 'Abū-Ja'far al-'Uraynī, 'Abū-Ya'qūb al-Qaysī, Sālih al-'Adawī, 'Abū-al-Hajjāj Yūsuf și încă mulți alții, precum și două mistice, Fātima bin al-Muthannā, a cărei personalitate rămâne învăluită în mister, și Shams 'Umm al-Fuqarā' (mai mult ca sigur acesta fiind un supranume ce poate fi tradus astfel: Soare Mama Sărăcilor). El însuși mărturisește că 'Abū-Madyān (m. 1193) ar fi fost îndrumătorul său, deși, după unii biografi ai săi, nu l-ar fi cunoscut niciodată personal. În 1184, el este inițiat pe calea sufită, însă numele celui sau celei de la care a primit inițierea rămâne o taină. După unii, ar fi vorba chiar de misterioasa Fatimah bin al-Muthannā pe care, mai târziu, o va evoca cu mult respect în cartea sa –

Rūh al-quds („Duhul sfințeniei”) – despre maștri sufi din Andaluzia:

Trăia la Sevilla. Când am întâlnit-o era o femeie la vreo nouăzeci de ani... Obişnuia să spună: „Dintre toți cei care vin să mă vadă, cel mai mult țin la Ibn Arabī”. Întrebată de ce, ea răspunde: „Voi toți ceilalți veniți la mine numai cu o parte a ființei voastre, cealaltă fiind lăsată pradă grijilor, pe când Ibn Arabī vine la mine cu toată ființa sa”.

În 1193, începe perioada călătoriilor sale în Africa de Nord. Primul oraș în care se oprește, pentru scurtă vreme, este Tunisul, unde îl întâlnește pe șeicul ‘Abd al-‘Aziz al-Mahdawī, căruia, mai târziu, în semn de profund respect, îi va dedica lucrarea sa *Rūh al-quds* („Duhul sfințeniei”). Tot la Tunis are încă o viziune în care se întâlnește cu al-Khidr. După o scurtă reîntoarcere la Sevilla, în 1195, când studiază cu unchiul său tradiția profetică (*sunna*), pleacă în același an la Fez, unde are două viziuni. În prima are loc ascensiunea sa nocturnă la ceruri – după modelul profetic cunoscut – unde atinge Stația Luminii și sub impactul căreia scrie *Kitāb al-‘isrā’* („Cartea Ascensiunii Nocturne”), în proză ritmată, în care relatează întâlnirile pe care le-a avut – pe parcursul acestei călătorii – cu profeții aflați în cele șapte ceruri, fiecare după propria realizare spirituală. Această călătorie – mărturisește el în finalul cărții – este cea care îi aduce deplina realizare spirituală. În cea de-a doua viziune, din 1196, Dumnezeu însuși îi dezvăluie că el – Ibn Arabī – este Pecetea Sfințeniei Muhammadane – așa

cum Muhammad este considerat Pecetea Profetilor. De acum, întreaga sa operă va fi marcată de acest lucru.

În 1198, asistă la funeraliile lui Ibn Rushd la Cordoba, care murise în exil, la Marrakech. Impresionat de moartea marelui gânditor și în urma unei porunci divine primită într-una dintre viziunile sale scrie tratatul *Mawāqī' al-nujūm* („Locurile de repaus ale stelelor”), în 1199, pe când se afla la Almeria. Cartea, ca multe altele care-i vor urma, este dedicată însoțitorului și discipolului său Badr al-Habashī, după o formulă extrem de utilizată în literatura sufi: maestrul își scrie tratatul sub pretext că răspunde la o întrebare adresată de discipol. Concepută ca un „manual” pentru maestrul sufi, cartea îi indică acestuia ce ar trebui să-i învețe pe discipoli, concentrându-se asupra a trei aspecte: supunerea (*islām*), credința (*imān*) și săvârșirea de fapte bune (*ihsān*), cărora le corespunde, în plan spiritual, câte o etapă de realizare. De asemenea, este supusă unei discuții amănunțite participarea fiecărei facultăți și a fiecărui membru al corpului uman la rugăciunea către Dumnezeu.

Tot în 1199, scrie o altă carte, sub impactul celei de-a doua viziuni avută la Fez (1196), intitulată *Kitāb 'anqā' mugrib* („Cartea Fabulosului Grifon din Vest”), în care descrie, în proză ritmată, semnificația stației lui Mahdī (imamul așteptat la sfârșitul veacurilor de către shī'īți), precum și ceea ce înseamnă Pecetea Sfințeniei Muhammadane, care este el însuși.

Ibn Arabī pleacă pentru totdeauna din Andaluzia în 1200, la vârsta de 35 de ani. De altfel, el lăsa în urma

sa o Andaluzie în plină schimbare, o Andaluzie ce va fi înghițită treptat de Reconquista spaniolă. După un popas la Marrakech, unde are viziunea Tronului divin și a Identității Supreme, se va îndrepta spre Orientul arab, la îndemnul unei porunci divine. În drum spre Orient, se oprește, pentru câteva luni, la Tunis, unde va scrie *'Inshā' al-dawā'ir* („Geneza cercurilor”). Își va continua drumul spre Mecca, trecând prin Cairo și Ierusalim, la puțină vreme după ce sultanul Salāh al-Dīn al-'Ayyūbī (Tikrīt, 1138 –Damasc, 1193) consolidase stabilitatea zonei profund răvășită după cea de-a treia cruciadă. În peregrinările sale prin Orientul islamic va poposi la Cairo, Ierusalim, Mecca, Bagdad, Mosul, Konya, Alep, Damasc. Așadar, se poate spune că a străbătut lumea arabă de la un capăt la altul, la propriu.

În 1202, a participat la pelerinajul de la Mecca, după ce petrecuse doi ani la Cairo și Ierusalim. La Mecca va petrece doi ani ca oaspete al celor mai erudite și nobile familii de aici, citind și scriind. Aici începe să compună faimoasa sa culegere de poeme *Tarjumān al-'ashwāq* („Tălmăcitorul dorurilor”) inspirate de Nizām 'Ayn al-Shams (numele de Nizām a fost redat în latina medievală prin *Armonia*), o tânără persană de o mare frumusețe, cu o cultură bogată și o înaltă spiritualitate. Interpretarea mistică pe care Ibn Arabī o dă dragostei fizice este conversia dragostei sale pentru Nizām care, în ochii săi, reprezintă atât Dragostea esențială care pune în mișcare întregul univers, cât și Esența divină. El critică, de altfel, poziția lui al-Gazālī, care susține că

poți să-L înțelegi și să-L iubești pe Dumnezeu fără să recurgi la comparații cu lumea creată. Pentru Ibn Arabī, dimpotrivă, niciun atribut divin nu există dacă nu are o manifestare concretă, un loc în care să se oglindească, iar Nizām este un exemplu în acest sens.

La Mecca, până în 1204, va termina patru lucrări: *Mishkāt al-'anwār* („Firida luminilor”; fără nicio legătură cu tratatul omonim al imamului al-Gazālī), *Hilyat al-'abdāl* („Podoaba înlocuitorilor”), *Tāj al-rasā'il* („Cununa epistolelor”) și *Rūh al-quds* („Duhul sfințeniei”). În *Mishkāt al-'anwār* prezintă o colecție de 101 *hadīt qudsī* (spuse ale lui Dumnezeu în afara Coranului), însoțite de propriile sale comentarii. Ineditul acestei lucrări constă însă în faptul că el include patruzeci de *hadīt-uri* care nu urmează procedura cunoscută – adică relatate din martor în martor, până la profetul Muhammad –, ci susține că i-ar fi fost dezvăluite lui însuși de către Dumnezeu. Multe dintre argumentele sale cuprinse în lucrările viitoare se vor baza pe aceste *hadīt-uri*, nerecunoscute de ortodoxia islamică. În *Hilyat al-'abdāl* descrie cele patru pietre de temelie ale Căii (*tariqa*): retragerea pentru meditație, tăcerea, postirea și vegherea, cu realizarea lor concretă în lumea fizică și efectul lor în lumea spirituală. *Tāj al-rasā'il* constă în opt scrisori de dragoste pentru Ka'ba, fiecare scrisoare corespunzând unei teofanii a unui nume divin ce se manifestă în timpul ritualului de circumambulațiune (*tawāf*: rotirea în jurul Ka'bei). De o mare valoare documentară, *Rūh al-quds* oferă bogate